

УДК 81'322.5'342'06(477+478+710)

DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2018.25.141327>

М. Л. Дружинець,

канд. філол. наук, доц.,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

доцент, докторант кафедри української мови

УКРАЇНСЬКЕ УСНЕ МОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ПІВДЕННОЇ ТА ЗАХІДНОЇ ЗОН: ДЕВІАНТНІ ПРОЦЕСИ

Стаття присвячена українському усному мовленню на синхронному рівні, зокрема вимовним особливостям української мови. На основі соціопитування зроблено спробу виявлення, аналізу та опису девіацій, що виникають у результаті порушення нестійких норм орфоепії (вимови шиплячих перед свистячим і навпаки, а також передньоязикового [д] перед ними), залежно від регіону проживання – Південна / Західна Україна. У компаративному аспекті подано вимову досліджуваних звукосполук молоддю різних країн (Україна, Канада, Молдова, Придністровська Молдавська Республіка). Виокремлено стійкі та слабкі норми вимови, вказано важливі вимовні проблеми та їх органічність, що засвідчена історією.

Ключові слова: звукосполуки, соціопитування, девіації, українське усне мовлення, Південна / Західна Україна.

У нашому непростому сьогоденні кожен повинен дбати про володіння нормами літературної мови, що є запорукою такого важливого поняття, як культура мови. Саме

за допомогою цих норм у світі, державі, у найменшому куточку країни забезпечується спілкування і взаєморозуміння між усіма членами соціуму. Порухення цих умов стає причиною комунікативних непорозумінь. Такі відхилення – девіації – стали предметом спеціального дослідження в сучасній комунікативній лінгвістиці, де вони трактуються як комунікативні невдачі, помилки, обмовки, описки, провали, пов'язані з мовною та комунікативною компетенцією учасників спілкування [2, с. 281].

Девіація – це відхилення від загальноприйнятих, рекомендованих нормами літературної мови, правил використання слів, словосполучень та речень. Правила ці формуються історично під впливом двох умов – системних закономірностей мовного устрою та деякого набору умовностей, що стосуються утворення і вимови окремих форм, слів та цілих виразів [6, с. 112]. Ступінь «лінгвістичної помилки», відхилення від культурно-мовної норми буває різною. Ю. Апресян виділяє шість типів мовних аномалій: вірні, допустимі, сумнівні, дуже сумнівні, неправильні, грубо неправильні [4, с. 198]. Ф. Бацевич запропонував розподіляти невдачі, що виникають під час спілкування, на власне комунікативні та мовні девіації [3, с. 283]. На нашу думку, саме мовно-комунікативні девіації є причиною комунікативних непорозумінь між носіями мови.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної думки створено концепції, за якими помилки досліджуються задля удосконалення мовлення, підвищення рівня грамотності мовців (Н. Бабич, М. Волощак, Н. Непийвода). Українську школу орфоепії представляють Н. Тоцька, М. Жовтобрюх, М. Наконечний, М. Фащенко. Питання літературної вимови завжди цікавило й українських дослідників у діаспорі, про що свідчать публікації І. Огієнка, Я. Рудницького, О. Горбача.

Норми вимови сьогодні, на жаль, ігноровані, про що свідчать численні мовленнєві девіації респондентів. *Мета нашого дослідження* – акцентувати увагу на відхиленнях молоді Західної / Південної України від загальноприйнятих, рекомендованих норм літературної вимови, зокрема на нестійких нормах. *Об'єктом дослідження* є українське мовлення молоді Одеської, Херсонської, Миколаївської (студенти-філологи українського та болгарського відділень Одеського національного університету імені І. І. Мечникова) та Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської (студенти-філологи українського відділення Львівського національного університету імені І. Я. Франка) областей та обласних міст. *Предметом дослідження* є володіння орфоепічними нормами сучасної української мови, зокрема орфоепією звукосполук (шиплячі перед свистячими та навпаки, африкатизація [д] перед свистячими та шиплячими). Наше завдання: проаналізувати мовлення українських респондентів, вказати стабільність та нестійкість тієї чи іншої норми; простежити відбиття вимови цих звукосполук у писемних пам'ятках та порівняти з мовленням українських респондентів зарубіжжя: Придністровська Молдавська Республіка (студенти різних курсів та факультетів Придністровського державного університету імені Т. Г. Шевченка), Республіка Молдова (студенти різних курсів і факультетів Бельцького державного університету ім. Алеку Руссо), Канада (молодь різних сфер м. Торонто), адже носії української мови всього світу повинні дотримуватися єдиних норм, зокрема

норм вимови, яким присвячена розвідка. Попередниками у дослідженні окремих питань проблеми – передусім соціофонетичного опису українського мовлення – можна назвати Н. Тоцьку, Л. Прокопову [12], М. Фащенко [13].

У мовленнєвому потоці шиплячі приголосні перед свистячими внаслідок регресивної асиміляції за місцем творення змінюються на свистячі: *бачишся* [бачи^ес':а], *запорожці* [запороз'ц'i], *водичці* [водиц'ц'i], свистячі приголосні перед шиплячими – на шиплячі: *безжалісний* [бе^нж:ал'існий], *віднісиш* [v'ідн'іш:u]. Передньоязиковий приголосний [д] перед свистячими внаслідок регресивної асиміляції за способом творення змінюється на свистячий [д̥з], а за способом і місцем творення – на шиплячий аффрикат [д̥жс]: [д] + [с] → [д̥зс]; [д] + [ц] → [д̥зі]; [д] + [ш] → [д̥жш]; [д] + [ч] → [д̥жч]; [д] + [ж] → [д̥жж]; [д] + [з] → [д̥зз]; [д] + [д̥з] → [д̥з:] [5, с. 125].

У мовленні студентів спостерігається уподібнення свистячих наступним шиплячим: 80 % студентів філологічного факультету першого та другого курсів ОНУ імені І. І. Мечникова підтверджують загальноприйняті кодифіковані норми: *принісиш* [прін'іш:u], *Парасчин* [параши^ен], *вивізиш* [v'ів'іжиш], *мотузчин* [мотужчи^ен], *зжувати* [ж:уwати]. У мовленні студентів Західної України теж спостерігається уподібнення свистячих наступним шиплячим: 50 % респондентів підтверджують загальноприйняті кодифіковані норми при вимові слова *Парасчин* [пара́шичи н], 40 % студентів – при вимові слова *мотузчин* [моту́жчи^е н], 35 % – при вимові слова *принісиш* [при^ен'іш:u], 30 % – при вимові слова *зшити* [ш:іти], 25 % – при вимові слова *зчарувати* [шчаруwати], 20 % – при вимові слова *вивізиш* [v'ів'іжиш], інші виходять за рамки норми: [v'ів'ішиш] – 40 %, [v'ів'ізишш] – 30 %, [v'ів'іш:u] – 10 % .

Свистячий перед шиплячим у префіксі роз-, у словах *розшити* ([рожш'іти] або [рош:іти]), *розжувати* [рож:уwати] правильно вимовили 60 % студентів західної та 80 % респондентів південної зон, в інших інформантів простежується вплив орфографічної норми: [розш'іти], [розжуwати] чи оглушення префікса с- [росш'іти].

Варто зазначити, що 74 % студентів Придністров'я підтверджують загальноприйняті кодифіковані норми при вимові слова *зшити* [ш:іти], 62 % студентів – при вимові слова *зчарувати* [шчаруwати], 86 % молоді – при вимові слова *зжитися* [ж:іти^ес/а], 64 % інформантів – при вимові слова *з джерела* [жд̥же^нре^нла]. Свистячий перед шиплячим у префіксі роз-, у слові *розжитися* [рож:іти^ес'а] правильно вимовили 90 %. Респонденти Канади продемонстрували володіння нормою при вимові слів *принісиш* [прін'іш:u], *Парасчин* [парашичи^ен], *зжувати* [ж:уwати]; при вимові слів *вивізиш*, *мотузчин* виходять за рамки норми, зокрема під впливом південно-західного наріччя оглушують [з] і вимовляють [ш]: [v'ів'іш:u], [мотушичи^ен]. Майже всі студенти Молдови вимовляють чітко кожен звук, без уподібнення: [сш] замість [ш:], [сч] замість [шч], [зш] замість [жш], [зч] замість [жч], але [зж] вимовляють як [ж:] [ж:уwати], тобто дотримуються орфографічної норми. Правопис із самого початку став головним чинником нормування й регулювання не лише писемної форми літературної мови, а й усної: написане сприймалось й сприймається переважною більшістю носіїв літературної мови як норма вимови. Таким чином, правопис, у

багатьох моментах не відбиваючи домінуючих у мові особливостей вимови, завжди впливав на неї [11, с. 183]. На думку В. Бойка, орфоепічна норма не повинна далеко відходити від правопису, хоч і не треба прагнути до повної відповідності вимови і орфографічної норми [4, с. 41–42].

Наслідки асиміляції свистячого перед шиплячим засвідчують писемні пам'ятки XII–XIV ст.: *ижьжєнуть* (Єв. 1270, 20). Асиміляція свистячого перед наступним шиплячим відбита і в літописі С. Величка: *рожжаковало* (187), у фразеологічній збірці К. Зиновієва: *ро(ш)чину* (235) [10, с. 157], один раз у «Кобзарі» П. Гулака-Артемовського – *бряжчять* (15) та два рази у «Кобзарі» Є. Гребінки – *пидьижжає* (97), *зъижжає* (98). Частково цю вимовну особливість передано у повісті «Маруся» Г. Квітки-Основ'яненка – *прынишы* (37); у рукописах Т. Шевченка: *ближченько* (61, I); у граматиці О. Павловського: *рожжалувався* (83), у словнику П. Білецького-Носенка: *дзижчати* (115) [9, с. 127]. Приклади свідчать проте те, що в усному мовленні ця особливість простежувалась. Отже, в писемних пам'ятках переважає закріплена на письмі асиміляція свистячого перед шиплячим, а більший відсоток української молоді ігнорує ці тонкощі вимови.

85 % студентів ОНУ імені І. І. Мечникова вимовляють правильно шиплячі перед свистячим в усіх запропонованих словах, а саме: *дивуєшся* [ди^ев^уйе^с:а], *милуєшся* [ми^ел^уйе^с:а], *зв'яжся* [зв^аз^с:а], *морочся* [мор^оц^с:а], *дощі* [д^ос^ц:і], *сму́жці* [см^уз^ц:і], *хусточці* [х^усто^ц:і]. Соціопитування в Західній Україні показало, що правильно вимовляють лексеми *книжці* [кни^зц^{:і}], *мучся* [м^уц^с:а], *сващці* [св^ас^ц:і] 30 % опитаних, інші опираються на орфографічні норми; а при вимові слова *відважся* ([v^ід^ва^зс^{:а}]) всі респонденти ігнорують нормою: [v^ід^ва^жс^{:а}] – 70 %, [v^ід^ва^шс^{:а}] – 30 %.

Виникають суттєві проблеми при вимові фонетичних слів: за результатами соціопитування сполуку *лиш дзвін* [лиж Ǿzv'in] правильно вимовляє 40 % інформантів західної і 50 % південної зон, сполуку *між дзеркалами* [m'iz Ǿze "ркалами] – 10 % студентів західної і 20 % південної зон, а от словосполуку *ніч дзеркальна* [n'ič Ǿze "ркальна] усі респонденти вимовляють з відхиленням від норми: [n'ičǾze "ркал'на], [n'ičǾze "ркал'на] .

Соціопитування в ПМР показало, що правильно вимовляють слово *книжці* [кни^зц^{:і}] 66 % інформантів. Крім відсутності уподібнення внаслідок асиміляції, можемо спостерігати оглушення дзвінкого, що також є грубим порушенням норми. Такі ж помилки допустили респонденти Канади при вимові слів *сму́жці*, *зв'яжся*, *стежці*, студенти Молдови при орфоепії лексем *зв'яжся*, *діжці* (вимовляють як [ш], а не [з'] звук, що позначається літерою ж). При озвученні лексеми *морочся* [мор^оц^с:а] останні відтворюють орфографічні норми [мор^оч^с]. Інші запропоновані слова *дивуєшся*, *милуєшся*, *хусточці* було вимовлено з дотриманням орфоепічних норм, але студенти-інформанти філологічного факультету Бельцького державного університету ім. Алеку Руссо (Молдова) без потреби пом'якшують [ч] та не уподібнюють його до [ц], що суперечить кодифікованій вимові. Слід зазначити, що палаталізований [ч]

більш властивий російській мові, тому спостереження показує, що цей звук вживається переважно жителями міста, які спілкуються російською.

Асиміляцію шиплячого перед свистячим в писемних пам'ятках старої української літературної мови виявлено тільки у фольклорній збірці Климентія Зіновієва: *свасці* (225), але *мишці* (231) [10, с. 157]. У досліджуваних пам'ятках нової української літературної мови послідовно передається на письмі асиміляція шиплячого перед свистячим у граматиці О. Павловського: *пресься* (91), *печуроцьці* (82), у творах П. Куліша: *запорозці*, *книзці*, *довідаєсся*. Очевидно, вимова [ж] перед свистячим була різною, тому засвідчуються паралельні написання у рукописах Т. Шевченка: *запорожци*, *запорозци*. Зрідка представлена вимова [ш] перед свистячим як [с'] в альманасі «Русалка Дністрова»: *виберасся* (197), *зведєся* (100), але *нап'єшся* (18). Виразно зафіксовано вимову [шс] як [с'с'] в рукописах Т. Шевченка: *смієшся* (399), *птаства* (235). Вимова [цц] як [ц'ц'] започаткована ще в «Енеїді» І. Котляревського, а в рукописах Т. Шевченка передається двома літерами *цц* або однією *ц*: *вкупоци*, *хатиноци*, *ріцці*, *купоци* [11, с. 182].

Асиміляцію передньоязикового приголосного [д] перед свистячим продемонстрували правильно як [д̥з] лише 50 % студентів філологічного факультету ОНУ імені І. І. Мечникова. Серед опитаних студентів ЛНУ імені І. Я. Франка майже усі правильно вимовили слова *відзнака* [v'i d̥z'náka] – 90 %, *заводський* [zawo d̥z's'kíj] – 88 %, *блюде* [bl'ú d̥zce] – 80 %, *від дзвінка* [v'i d̥z:v'ínká] – 78 % інформантів, але [v'id̥ d̥z:v'ínká] – 22 %.

Молодь Молдови у словах *відзнака*, *відцентровий*, *відзеркалля* чітко вимовляє [d] та [z], деякі оглушують їх, що є грубим порушенням мовної норми. Майже 80 % канадців вимовляють [v'íd̥znáka] замість [v'íd̥z'náka], безперечно, впливає темп мовлення та відсутність теоретичних знань. Слово *від дзвінка* [v'id̥z:v'ínka] озвучили правильно в ПМР 16 % студентів, *відзнака* [v'íd̥z'náka] – 20 % респондентів, *відсвяткувати* [v'id̥z'c'w'átkuwatu] – 14 % молоді, [v'id̥z'c'v'ístu] – 36 % респондентів. Переважно дотримуються цієї норми студенти України, респонденти зарубіжжя опираються на норми орфографії чи підкреслюють неволодіння орфоепічною нормою.

Африкатизацію [т'], [д] засвідчено в літературній мові порівняно пізно – з початку XVIII століття, і то зрідка у фразеологічній збірці Климентія Зіновієва: *людського* (250), *вернеця* (240), *людзкості* [10, с. 158]. Значно переважають традиційні написання. Африкатизація [д] перед наступним свистячим приголосним у досліджуваних історичних джерелах не передається [11, с. 183], отже цю норму відносимо до нестійкої.

Щодо переходу передньоязикового [d] в африкат [дж] перед шиплячими згідно із соціопитуванням західної зони маємо: фонетичне слово *от джміль* [o d̥z:m'íl] вимовили правильно 60 % респондентів, 55 % опитаних володіють нормою при вимові слова *відчистити* [v'i d̥z'čístítu], зі словом *віджити* [v'i d̥z'žítu] справились студенти краще, оскільки 90 % прочитали правильно, а *от слово налащик* [nalá d̥z'čík] тільки 10 % вимовили правильно, інші виходять за рамки кодифікації: [nalád'čík],

[налáтчик], слово *молодший* тільки 2 % вимовили згідно з кодифікованими нормами, інші з відхиленнями: [молóдший], [молóтший], [молóдчий]. Не всі студенти володіють нормою при вимові фонетичного слова *під швом*: 10 % інформантів вимовляють правильно [n'í джшwóm], інші відтворюють норми орфографії [n'íд шwóm]. Лише 30 % студентів-філологів ОНУ імені І. І. Мечникова українського відділення знають про часткове африкативне уподібнення передньоязикового наступним шиплячим та африкатом, про що свідчить в основному правильна вимова [дж] як [дѣжж], [ди] як [дѣши], [дч] як [дѣшч], [ддѣж] – як [дѣж:]. За свідченням М. Фащенко, із 15 студентів першого курсу набору 1998 року правильну вимову слів *порадься* та *підживити* не зафіксував ніхто, в основному вимова ототожнювалась з написанням [13, с. 379]. Такі девіації можемо спостерігати й зараз, хоч ситуація дещо краща.

Студенти Молдови озвучили [n'íдѣшч'vítu] замість [n'íдѣжжшч'vítu], тобто не відбивають асиміляції за місцем та способом творення, інші представлені слова вимовляють згідно з орфографічними нормами. Респоденти-канадці допустили помилку й в слові *відшукати*: [v'ítшукати] замість [v'íдѣшшукати]. Слово *відчистити* в ПДУ імені Т. Г. Шевченка [v'íдѣжч'ísti'etú] вимовили правильно 14 % респондентів, слово *віджати* [v'íдѣжж'átú] – 18 %, слово *відшукати* [v'íдѣшшукати] – 22 %. Соціопитування показує, що оглушення дзвінких, які мають уподібнюватися, є типовою помилкою для всіх учасників опитування Канади, ПМР, Молдови.

Щодо історичних пам'яток – африкатизація [д] перед шиплячими, за винятком одного слова *оджже* у граматиці О. Павловського, не відбита у пам'ятках ХІХ століття. У мовленні студентів, за спостереженням Л. Прокопової, Н. Тоцької, [дѣж] переходить у звичайний фрикативний. Отже, нормативна вимова [д] як африката перед свистячими та шиплячими приголосними сьогодні є важливою орфоепічною проблемою [12, с. 21]. Літературну вимову [дѣз] та [дѣж], зокрема асимілятивного характеру, як реалізацію слабкого [д], часто порушено. Ю. Шевельов доводить питомість африката [дѣз] для української мови, оскільки система фонем української мови не мала дзвінкого відповідника [ц], у ній було вільне місце для [дѣз]. Африкатизація [д] загалом є найменш засвоєним орфоепічним явищем [9, с. 31], оскільки її відносять до слабких норм української літературної мови.

Таким чином, мовленнєві помилки дозволяють чіткіше окреслити норму та дослідити мовленнєві явища. Як свідчать наші спостереження, норми вимови перебувають у тісному зв'язку зі сферою діяльності молоді: респонденти-нефілологи вдвічі більше допускають помилок при вимові, ніж респонденти-філологи. Сучасна молодь Південної України переважно дотримується двох законів орфоепії – вимови свистячих перед шиплячими та навпаки, однак труднощі виникають при вимові [д] перед свистячими та шиплячими. Останньою нормою володіють тільки студенти-філологи спеціальності українська мова та література, та й то, як бачимо з дослідження, не всі, тому її відносимо до нестійких, найчастіше порушуваних. Крім цього, нестійкі норми вимови звукосполук, не відбито в пам'ятках ХІХ століття або засвідчено зрідка. Сучасна молодь Західної України продемонструвала краще володіння нормами вимови [д] перед шиплячими та свистячими, ніж нормами вимови свистячих перед шиплячими

та навпаки. Орфоепічні девіації були пов'язані з впливом орфографії чи оглушення, яке властиве південно-західному наріччю. І, безперечно, ті норми вимови звукосполук, які тривалий час фіксувалися на письмі у ХІХ столітті, є стійкимим в усному мовленні.

Література

1. *Апресян Ю. Д.* Лексическая семантика (синонимические средства языка) / Ю. Д. Апресян. – М.: Наука, 1974. – 221 с.
2. *Бацевич Ф. С.* Вступ до лінгвістичної прагматики / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2011. – 304 с.
3. *Бацевич Ф. С.* Основи комунікативної девіатології: [моногр.] / Ф. С. Бацевич. – Львів: Видавничий центр Львівського націон. університету, 2000. – 237 с.
4. *Бойко В.* Проблема орфоєпії української мови / В. Бойко. – Мовознавство. – № 11. – 1937. – С. 41–46.
5. *Бондар О. І.* Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. – К. : Академія, 2006. – 367 с.
6. *Горбаневский М. В.* Не говори шершавым языком. О нарушениях норм литературной речи в электронных и печатных СМИ / М. В. Горбаневский, Ю. Н. Караулов, В. М. Шаклеин. – М. : Галерия, 2000. – 272 с.
7. *Горпинич В. А.* Русско-украинский орфоэпический словарь / В. А. Горпинич. – К., 1992. – 254 с.
8. *Дружинець М. Л.* Українське мовлення сучасної молоді України та зарубіжжя: нестійкі норми вимови / М. Л. Дружинець // Мова: класичне-модерне-постмодерне. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2017. – Вип. 3. – С. 219–227.
9. *Дружинець М. Л.* Українське усне мовлення за Кобзарями-першодруками Тараса Шевченка (1840), Петра Гулака-Артемівського (1877), Євгена Гребінки (1878) / М. Л. Дружинець // Мова: Науково-теоретичний часопис з мовознавства. – Одеса : Астропринт, 2016. – № 26. – С. 125–131.
10. *Микитин М. Л.* Відбиття народного мовлення у фольклорній збірці «Вірші. Приповідки [або те(ж) присловія] посполитые...» Климентія Зіновієва / М. Л. Микитин // Мова та стиль українського фольклору. – К., 1996. – С. 154–160.
11. *Микитин М. Л.* Кодифікована вимова звукосполук у пам'ятках ХІХ ст. / М. Л. Микитин // Записки з українського мовознавства. – № 12. – Одеса : Астропринт, 2003. – С. 180–188.
12. *Прокопова Л. І.* Соціофонетичний нарис українського мовлення сучасної молоді / Л. І. Прокопова, Н. І. Тоцька // Мовознавство. – № 6. – 1990. – С. 17–26.
13. *Фащенко М. М.* До проблем орфоєпії / М. М. Фащенко // Записки з українського мовознавства. – № 9. – Одеса, 2000. – С. 369–380.

References

1. Апресян, Ju. D. (1994), *Lexical semantics (synonymous means of language)* [*Leksicheskaja semantika (sinonimicheskie sredstva jazyka)*], Moskva, Nauka, 1974, 221 s.

2. Batsevych, F. S. (2011), *Introduction to linguistic pragmatics* [Vstup do linhvistychnoi prahmatyky], Kyiv, Akademiia, 2011, 304 p.
3. Batsevych, F. S. (2000), *Basics of communicative deviatology: [monogr.] [Osnovy komunikatyvnoi deviatolohii: [monohr.]]*, Lviv, Vydavnychiy tsentr Lvivskoho natsion. universytetu, 237 p.
4. Boiko, V. (1937), *The problem of pronunciation of the Ukrainian language*, *Linguistics* [Problema orfoepii ukrainskoi movy, Movoznavstvo], No. 11, pp. 41–46.
5. Bondar, O. I., Karpenko, Ju. O., Mykytyn-Druzhynets, M. L. (2006), *Contemporary Ukrainian language: Phonetics. Phonemics. Orthoepy. Graphics. Spelling. Lexicology. Lexicography* [Suchasna ukrainska mova: Fonetyka. Fonolohija. Orfoepija. Hrafika. Orfohrafija. Leksykologhija. Leksykohrafija], Kyiv, VTs « Akademiia», 367 p.
6. Gorbanevskij, M. V., Karaulov Ju. N., Shaklein V. M. (2000), *Do not speak a rough language. About violations of the norms of literary speech in the electronic and print media* [Ne govori shershavym jazykom. O narushenijah norm literaturnoj rechi v jelektronnyh i pechatnyh SMI], Moskva, Galerija, 272 s.
7. Gorpnich, V. O. (1992), *Russian-Ukrainian spelling dictionary* [Russko-ukrainskij orfojepicheskij slovar'], Kyiv, 254 s.
8. Druzhynets, M. L. (2017), *Ukrainian Oral Speech of Modern Youth of Ukraine and Abroad: Unstable Standards of pronunciation* [Ukrainske movlennia suchasnoi molodi Ukrainy ta zarubizhzhia: nestiiki normy vymovy, Mova: klasychne-moderne-postmoderne], Kyiv, DUKh I LITERA, Vyp.3, pp. 219–227.
9. Druzhynets, M. L. (2016), *Ukrainian spoken language by Kobzars-first prints of Taras Shevchenko (1840), Petro Hulak-Artemovs'kyj (1877), Yevhen Hrebinka (1878), Language: Scientific and Theoretical Journal on Linguistics* [Ukrainske usne movlennia za Kobzariamy-pershodrukamy Tarasa Shevchenka (1840), Petra Hulaka-Artemovskoho (1877), Yevhena Hrebinky (1878), Mova: Naukovo-teoretychnyi chasopys z movoznavstva], No. 26, pp. 125–131.
10. Mykytyn, M. L. (1996), *Reflection of national speech in folklore collection Klymentij Zynov'ev "Poems. Proverbs of Commonwealth, Language and style of Ukrainian folklore* [Vidbytta narodnoho movlennia u folklornii zbirtsi «Virshi. Prypovisty [abo te(zh) prysloviia] pospolytjie...» Klymentija Zinovijeva, Mova ta styl ukrainskoho folkloru], Kyiv, pp.154–160.
11. Mykytyn, M. L. (2003), *A codified pronunciation of sound combinations in the monuments of the nineteenth century* [Kodyfikovana vymova zvukopoluk u pamiatkakh XIX st., Zapysky z ukrainskoho movoznavstva], Odesa, No. 12, pp. 180–188.
12. Prokopova, L. I., Totska, N. I. (1990), *Social and phonetic sketch of Ukrainian speech of modern youth*, *Linguistics* [Sotsiofonetychnyi narys ukrainskoho movlennia suchasnoi molodi, Movoznavstvo], No. 6, pp. 17–26.
13. Fashchenko, M. M. (2000), *To the problems of pronunciation, Notes on Ukrainian linguistics* [Do problem orfoepii, Zapysky z ukrainskoho movoznavstva], Odesa, No. 9, pp. 369–380.

М. Л. Дружинец,

*Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра украинского языка*

УКРАИНСКАЯ УСТНАЯ РЕЧЬ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ ЮЖНОЙ И ЗАПАДНОЙ ЗОН: ДЕВИАНТНЫЕ ПРОЦЕССЫ

Статья посвящена украинской устной речи на синхронном уровне, в частности орфоэпическим особенностям украинского языка. На основе соцопроса предпринята попытка выявления, анализа и описания девиаций, возникающих в результате нарушения неустойчивых норм орфоэпии, в частности, произношения шипящих перед свистящим и наоборот, а также переднеязычного [д] перед ними в зависимости от региона проживания - Южная / Западная Украина. В компаративном аспекте представлены произношение исследуемых звукокомплексов молодежью разных стран (Украина, Канада, Молдова, Приднестровская Молдавская Республика). Выделены устойчивые и слабые нормы произношения, указаны важные проблемы произношения и их органичность, заверенная историей.

Ключевые слова: звукокомплексы, соцопрос, девиации, украинская устная речь, Южная / Западная Украина.

M. L. Druzhynets,

*Odesa National I. I. Mechnikov University,
Department of Ukrainian language*

UKRAINIAN ORAL SPEECH OF THE MODERN YOUTH OF THE SOUTHERN AND WESTERN ZONE: DEVIANT PROCESSES

The article is devoted to the Ukrainian oral speech at the synchronic level, in particular to the spoken features of the Ukrainian language. The attempt to reveal, analyze and describe the deviations which appear as a result of violations of unstable pronouncing norms was made on the basis of a sociolinguistic survey. In particular whistling sounds before sibilants and vice versa, also the alveolar consonant [d] is considered before sibilants depending on the sphere of activity of the respondents and their living environment depending on the region of residence - South or Western Ukraine. In the comparative aspect, the pronunciation of the studied sound compositions by the youth of different countries (Ukraine, Canada, Moldova, Transnistrian) is presented.

The subject of the research is using of the pronouncing norms of the modern Ukrainian language, in particular the sound combination (hushing sounds before sibilants, sibilants before hushing sounds and the transformation of coronal [d],[d'] in affricates before hushing sounds and sibilants).

The sociolinguistic (social surveys), descriptive, comparative methods and the intake of quantitative calculations through which the material was collected, recorded and analyzed are used in our research.

The predecessors who studied certain issues (first of all, in social and phonetic description of Ukrainian speech) are N.I. Trots'ka, L.I. Prokopova, M.M. Fashchenko.

The object of our research is the Ukrainian speech of the youth from Odesa, Kherson, Mykolayiv regions (students-philologists of the Ukrainian and Bulgarian branches of the Odessa National University named after I. Mechnikov) and Lviv, Ternopil, Ivano-Frankivsk regions (students-philologists of the Ukrainian department of the Lviv National University named after I. Franko). A survey was conducted among Ukrainian students of different courses and faculties of the Transnistrian State University named after T. Shevchenko (Tiraspol, Transdnistria), the Baltsky State University named after Oleka Russo (Moldova) and the youth of various spheres of Canada (Toronto) for comparison. Thus, speech errors allow to define the norm and the study of speech phenomena clearer. According to our observations the norms of pronunciation are closely related to the field of the youth: respondents-non-philologists double the number of mistakes in pronunciation than respondents-philologists. Modern youth of Southern Ukraine predominantly adhere to two laws of orthoepy - pronounced whistling before the sizzling and vice versa, but difficulties arise when pronounced [d] before whistling and sizzling. The last rule is a characteristic of the students-philologists specializing in Ukrainian language and literature, therefore, we treat it as unstable, often violated. In addition, on the basis of our research we were convinced that the unstable norms of the pronunciations of the sound compositions not reflected in the monuments of the XIX century, or occasionally certified. The modern youth of Western Ukraine, on the contrary, repelled better possession of the norms of pronunciation [d] before sizzling and whistling than the norms of pronunciation of whistling before sizzling and vice versa. In particular, orthoepic deviations were associated with the influence of spelling or stunning, which is characteristic of the southwestern dialect. And, of course, those rules of pronunciation of the sound compositions, which for a long time were recorded in the letters of the XIX century, are the most stable in verbal speech. The need for further research of the isolated problem is seen in the study of deviations that Ukrainian young people make when pronouncing consonant, vowel, and other sound combinations.

Key words: sound compositions, social surveys, deviations, Ukrainian oral speech, Southern / Western Ukraine